

spreek!

Over geloof, kerk en samenleving

- "Het volk dat ronddwaalt in het donker ziet een helder licht." (Jesaja 9:1)
- 'Titus en de paus zijn verrassend verwant' Gastinterview prof. Paul van Geest
- H.Liudger parochie: Noord Groningen is missionaire werkelijkheid

THEMA: **OPNIEUW BEGINNEN**

Steun het Fonds Priesteropleiding!

Bisdom
Groningen
Leeuwarden

Bankrekeningnummer
NL94INGB0650250826

Snel, eenvoudig en
veilig doneren?
Gebruik de QR-code!

Bisdom
Groningen
Leeuwarden

U KUNT HELPEN: VUL DE GIRO IN want:
Een bordje eten iedere dag
is voor heel veel kinderen
niet vanzelfsprekend!

Banknummer
NL78 INGB 0005733838

t.n.v. Stichting Missiewerk M.A.W.,
Postbus 1180, 9701 BD Groningen

Voor 3 euro per maand
REDT U een arm kind!
Doen?

JA, ik word donateur en:

- Ik machtig de Stichting Missiewerk M.A.W. tot wederopzeggingsom van mijn rekening af te schrijven het hieronder vermelde bedrag (doorhalen wat niet gewenst is).
1x eenmalig / 1x per maand / 1x per kwartaal / 1x per jaar

Rekeningnr: NL..... Bedrag:.....

Naam:.....

Adres: .....

Plaats: .....

Handtekening: .....

s.v.p. inzenden naar: Stichting Missiewerk M.A.W.,
Postbus 1180, 9701 BD Groningen

Huis voor de Pelgrim

Onze reizen brengen je verder

Ga mee op
bedevaart

Vraag de uitgebreide
brochure aan

Lourdes Assisi & Rome
Banneux Fátima Ierland
Israël Santiago Pater Pio
Wandelen

043 - 321 57 15
info@huisvoordepelgrim.nl
www.huisvoordepelgrim.nl

Bij Lourdesreizen
speciale korting voor
CZ-verzekerden

Opnieuw beginnen

Hoofdredacteur

Lammert de Hoop

De geboorte van Christus met Kerstmis zien we als een nieuw begin. In de donkerste tijd van het jaar. Het inspireerde onze redactie tot "opnieuw beginnen" als thema van dit Kerstnummer. In een tijd dat we nog niet van het coronavirus af zijn, ook al gaat soms beter. Opnieuw beginnen is iets van de natuur op deze aarde – met seizoenen, elke dag opgaande en ondergaande zon – en speelt in ieder mensenleven. U vindt er vele mooie bespiegelingen over in deze Spreek!

Er speelde nog iets mee. Sinds januari jl. organiseert de Bonifatius Academie van dit bisdom een cursus Geloofscommunicatie voor kerkelijk vrijwilligers. Zij werkten ook mee voor hetzelfde Kerstthema. Sommige artikelen staan in dit blad. Andere interviews met pastores of parochianen staan in parochiebladen van december. U komt het vanzelf tegen als u het blad doorneemt. Vanwege de cursus en deze speciale samenwerking ontvangt elke parochie een verhoogde oplaag van dit Kerstnummer van Spreek! Bedoeld om uit te delen aan alle bezoekers van kerkelijke vieringen of voor huis aan huis bezorging bij elke parochiaan. Neem gerust de tijd ervoor. Want "Opnieuw beginnen" betekent dat dit blad ook na de Kerst nog actueel is!

Inhoud

8

16

26

- 6** **Opnieuw beginnen**
Column van de bisschop
- 8** **Titus en de paus zijn verrassend verwant**
Gastinterview met prof. Paul van Geest, Tilburg University
- 11** **Knutselpagina: glas-in-lood raam met papier en olie**
- 12** **Noord-Groningen als missionaire werkelijkheid**
Pastor Dorus Wubbels en vic-voorzitter Koos Poelma over de beleidsvisie van H. Liudgerparochie
- 15** **Jesaja 9: 1: 'Het volk dat ronddwaalt in het donker ziet een helder licht'**
- 16** **Opnieuw beginnen...??
Wachten op licht aan het eind van de tunnel**
Interview met Pakistaanse christenvluchtelingen in Assen
- 18** **Opnieuw beginnen:
stemmen uit de parochie**
Verwijzing naar publicaties in diverse parochiebladen
- 20** **Een vernieuwde
Bijbelvertaling**
Pastoor Koos Tolboom over de NBV 2021
- 22** **Heilige Geest als GPS van de kerk**
Paus Franciscus start synodale weg wereldwijd in alle bisdommen
- 24** **De Geest waait waarheen hij wil**
Bijbel-exegese over christendom als vernieuwingsbeweging en het signaal van Driekoningen.
- 26** **'In het geloof heb ik gevonden wie ik ben'**
Parochiaan Mark van Dijk over zijn katholiek worden
- 28** **Opnieuw beginnen:
geloofsthema van het leven**
Dominic Brügemann van werkgroep Dienst Onder leiding van Parochianen
- 30** **Opnieuw beginnen met
Dwaze Moeders en Titus**
Glas-in-lood ramen van de Amelander St. Clemenskerk, voor en na de brand

OPROEP GEBOUWENBELEID BIJ PAROCHIES

Het noordelijk bisdom heeft haar parochies opgeroepen tot lange termijnvisie. Naast de kosten van kerkgebouwen en ander vastgoed kritisch bezien, is ook voorgesteld om met steun van het bisdom de sociaal-pastorale kwaliteit van parochiegemeenschappen te analyseren (zgn. 'parochiemonitor'). De toekomstplannen worden eind 2022 voorgelegd aan de bisschop. Twee vicariaatsavonden in Hoogeveen en Joure - 26 en 27 oktober jl. - zijn goed bezocht door pastores en kerkbestuurders. Een maand later (eind november jl.) kwam het dagblad Trouw met een kritische financiële spiegel voor de RK kerk. Acht op de tien Nederlandse parochies lijdt verlies. Bisdomeconome Marisca Lulofs: "Ons lange termijn doel is behoud van vitale parochiegemeenschappen met voldoende financiële draagkracht. Ons tweesparenbeleid is daarop gericht."

375 JAAR SINT CLEMENS OP AMELAND

Katholieken op Ameland vierden zondag 21 november jl. hun 375 jarig bestaan. Bisschop Van den Hout was hoofdcelebrant in een feestelijke misviering, samen met pastoor Paul Verheijen en rector Henk Nota. "Zoekt samen de eenheid van het geloof, de band met het bisdom en de wereldkerk," aldus de bisschop, "en wees gastvrij voor toeristen/gasten die op het eiland verblijven (.....). Op een goede manier gastvrijheid verlenen is wervend en brengt de boodschap van Christus verder de wereld in." Het rectoraat van priester Henk Nota zorgt voor vieringen en een pastoraatsgroep rond de fraai vernieuwde Clemenskerk. Rector Nota schreef ook het boek "375 jaar St. Clemens op Ameland". De eerste katholieke 'statie' op het eiland dateert van 1646.

Foto: Regina Beijaard

HEILIGVERKLARING TITUS BRANDSMA LIJKT AANSTAANDE

Paus Franciscus erkende op 25 november jl. het wonder dat is voorgedragen bij het verzoek om heiligverklaring van pater Karmeliet Titus Brandsma. De paus maakt daarmee de weg vrij voor heiligverklaring, maar kondigde nog geen datum aan. Menigeen verwacht die in het jaar 2022. Bisschop Ron van den Hout is blij en verrast: *'Het gaat sneller dan ik had gedacht. Titus spreekt mij aan als zeer veelzijdige heilige, actief voor kerk en samenleving op de vele terreinen waarin hij zich verdiepte. Katholieke emancipatie in Friesland, onderwijs, journalistiek, mystiek en wetenschap. Zijn waakzaamheid en standvastigheid in oorlogstijd, leidend tot zijn martelaarsdood in het kamp Dachau maakte toen en nog altijd diepe indruk. Voor mij is Titus als generalist, iemand die over grenzen blijft kijken en bewogen is, een inspirerend voorbeeld. Juist in deze tijd van vergaande specialisatie en het losraken van fundamentele christelijke waarden.'* Pleitbezorger voor heiligverklaring van Titus is de internationale Carmel Orde, de religieuze orde waar Titus toe behoorde.

TIENERWEEKEND HEILOO

Opnieuw een geslaagd Tienerweekend van het Jongerenplatform bij de Blauwe Zusters in Heiloo (26-28 november jl.). Dertien tieners deden mee. Een gezellig en leerzaam weekend vonden ze al zat het koude weer niet mee. Bij catechesemomenten sprak een Blauwe Zuster over het gebed: "Probeer elke dag vijf minuutjes te vinden om in rust te bidden, zonder afleiding." In groepswandelingen over het strand is over verschillende vragen persoonlijk van gedachten gewisseld. Jongerenpastor Remco Hoogma vertelde voorafgaand aan de eucharistieviering over de lezingen. "Overwegingen zijn misschien soms lastig te volgen, maar weet je van tevoren wat de lezingen zijn, dan kun je je voorbereiden." Financiële steun voor de Tienerweekenden wordt zeer op prijs gesteld om de drempel voor jongeren laag te houden. Het Jongerenplatform dankt ieder die dit werk van de kerk steunt (zie de Jongerenpagina op de bisdomwebsite).

NIEUWE RIDDERS VAN HET HEILIG GRAF

Bij een indrukwekkend Investituur ritueel op 5 en 6 november jl. in de Martinuskerk van Sneek en de Franciscusbasiliek in Bolsward traden vier nieuwe leden toe tot de katholieke orde Ridders van het Heilig Graf. Bij de gebedsviering in Sneek werden beloftes afgelegd door de nieuwe 'ridders' Arjen Bultsma, Bas Kloppenburg, Titus Hoogslag en 'edelvrouwe' Wendy Zuidema-Haans. Allen afkomstig uit het noordelijk bisdom. De feestelijke eucharistieviering op zaterdag was in de Franciscus basiliek. De Ridders van het Heilig Graf zijn een internationale lekenorde die sociale en charitatieve doelen steunen in Israel. De middeleeuwse oprichtingslegende gaat terug tot de taak van bescherming van het Heilig Graf in Jeruzalem als doel van christelijke bedevaartgangers.

GEEN KERSTNACHT VIERINGEN

Met een bezwaard hart besloten de Nederlandse bisschoppen tot nader order dat alle kerkelijke vieringen na 17.00 uur vervallen, dus ook de Kerstnachtvieringen. Dit vanwege de aangescherpte coronamaatregelen die een ernstige crisis in ziekenhuiszorg en oplopende sterfte als gevolg van het virus moeten voorkomen. Ook dit jaar voert de RK kerk de campagne 'Vier Kerstmis' (zie www.vierkerstmis.nl). Ditmaal met online ook suggesties voor thuisvieringen.

Agenda van de bisschop

December

- 19 9.30 uur Eucharistieviering Steggerda
- 21 14.30 uur Gesprekken pastoraal team Sint-Vitus
- 22 15.00 uur Gesprekken pastoraal team Pax Christi
- 24 21.00 uur Nachtmis kathedraal,
via www.kerkomroep.nl/#/kerken/21989
of via www.youtube.com
- 25 11.00 uur Hoogmis Kerstmis, Leeuwarden
- 26 11.00 uur Eucharistieviering Veendam
- 31 12.30 uur Oudejaarsmis kathedraal

Januari

- 1 10.30 uur Eucharistieviering Oosterwolde
- 7 17.00 uur Nieuwjaarsreceptie Joure
- 9 14.30 uur Dag van het Jodendom
- 14 17.00 uur Nieuwjaarsreceptie Haren
- 14-16 WJD@home, Ameland
- 18 Bisschoppenconferentie
- 19-21 Bishop's Forum CIDSE, Rome
- 22 9.00 uur Comité van Aanbeveling Stichting Present
- 23 11.30 uur Vormsel H. Liudger (Wehe den Hoorn)
- 24 10.00 uur Vergadering KBS, Breda
- 25 15.00 uur Gesprekken Pastoraal Team, H. Norbertus
- 26 14.00 uur Roepingencommissie

- 28 15.30 uur Gesprekken pastoraal team H. Jacobus de Meerdere
- 29 Presynodale bijeenkomst
- 29 19.00 uur Vormsel Coevorden
- 30 t/m 6 feb Rome, Ad Limina

Februari

- 9 18.00 uur Raad van Toezicht, Bisschoppelijke Vastenactie
- 13 11.00 uur H. Vormsel Nieuw Schoonebeek
- 14 20.00 uur Voorbereiding Familytour
- 18-20 Roepingenweekend Thuine (D)
- 22 Bisschoppenconferentie
- 27 10.00 uur H. Vormsel Meppel
- 28 10.00 uur Theologisch Werkgezelschap Groningen

Maart

- 8 Recollectiedag pastorale beroepskrachten
- 12 Diocesane Pastorale Raad
- 15 Bisschoppenconferentie
- 16 10.00 uur Priesterraad
- 17 17.30 uur REA
- 19 College Sint Janscentrum Den Bosch
- 24-25 Pastoraal Congres Breda
- 30 14.00 uur Kapittel

OPNIEUW BEGINNEN

Het is vreemd om een oorlogssituatie of een crisissituatie te kiezen als achtergrond bij Kerstmis. En toch gebeurt dat in de 1e lezingen van de verschillende kerstvieringen. In de nachtmis horen we: "Want het juk dat zwaar op het volk drukte, de stang op hun schouders, en de stok van hun drijvers, Gij hebt ze stuk gebroken als op de dagen van Midjan" (Jesaja 9,3). En tijdens de dagmis worden 'de puinen van Jeruzalem' genoemd (Jesaja 52,9). Jesaja richt zich tot het onderdrukte volk Israël, een volk dat onder de voet is gelopen en in ballingschap is afgevoerd (6e eeuw v.Chr.).

De stad Jeruzalem ligt in puin, al jaren geleden ingenomen (587 v.Chr.), verwoest en geruïneerd. Er zijn weinig mogelijkheden van bestaan, want de bovenlaag van de bevolking, die moet zorgen voor politieke en economische activiteit, is gedeporteerd. Ook God heeft de stad destijds verlaten vanwege al de zonden die het had begaan.

Jeruzalem is zonder God en zonder godsdienstig leven. Het is een desolate toestand. De stad is verarmd en kijkt uit naar een nieuwe toekomst en herstel van vertrouwen.

En dan komt het bericht dat de vijand is verslagen. De Babyloniërs die Jeruzalem hadden ingenomen en die de dominante wereldleiders waren, verdwijnen van het politieke wereldtoneel en worden verslagen door de Perzen. En het bericht van het einde van de Babylonische heerschappij bereikt uiteindelijk ook Jeruzalem. Wachters op de muren staan uit te kijken. En dan komt er in de verte over de heuvels van het land dat Jeruzalem omringt een gezant aan met het goede nieuws. En hoe welkom is deze gezant: "Hoe liefelijk zijn op de bergen de voeten van de vreugdebode, die vrede meldt, goed nieuws verkondigt, die heil komt melden, die zegt tot Sion: Uw God regeert" (Jesaja 52,7). Dit horen we ook in de 1e lezing van de dagmis. Er breekt een nieuwe tijd aan van vrede, een tijd van voorspoed en heil. Een nieuwe goddelijke heerschappij die alle aardse machthebbers vernedert. Aan de troosteloze situatie komt een einde. Een oorlogssituatie of een crisis als

achtergrond bij Kerstmis. Eigenlijk is dat heel logisch. Want het goede nieuws heeft geen betekenis in een ideale wereld. Goed nieuws kan alleen maar ontvangen worden waar onrecht heerst, waar volken en mensen worden onderdrukt. Daar moet goed nieuws gebracht worden.

Op dit moment zitten we nog midden in de coronacrisis. We weten dat het nog niet voorbij is en dat het ons nog enige jaren met steeds kleinere golven zal beheersen. We hebben onze eerste ervaringen opgedaan. De wetenschap komt steeds meer van het virus te weten, alhoewel velen zich zorgen maken over de lange termijneffecten. Ook wordt duidelijk welke werking de vaccins hebben. We weten nu al – en daar waren we vanaf het begin voor gewaarschuwd – dat de vaccins een beperkte werking hebben. Na verloop van tijd zijn ze uitgewerkt; en ze kunnen ook niet helemaal voorkomen dat je alsnóg ziek wordt. Ik heb het zelf ervaren. Van de andere kant: vaccineren heeft natuurlijk wel een positief effect gehad. We moeten er niet aan denken wat er gebeurd was als er geen vaccinatie mogelijk was geweest.

We komen langzaam in een fase van 'opnieuw beginnen'. Een van de morele problemen die zich voordoet is: mogen we onderscheid maken tussen mensen die wel en mensen die niet gevaccineerd zijn? De vraag anders gesteld: mogen we de ongevaccineerden meer beperkingen opleggen?

Een dergelijke tweedeling lijkt mij ongewenst. Ik wil niet treden in de persoonlijke gewetensbeslissingen van mensen die zich niet hebben laten vaccineren; ik wil deze respecteren. Van de andere kant kunnen ook de gevaccineerden nog corona oplopen en doorgeven. Absolute garanties zijn er niet. Kortom, we zullen samen deze coronatijd moeten zien door te komen. Laten we elkaar respecteren en niet opzij zetten.

De coronapandemie en de maatregelen die daarbij genomen moeten worden zijn een ernstige aanslag op het kerkelijke leven. Ik ben er ondertussen wel van overtuigd geraakt dat het échte gevaar van de teruggang van het kerkelijke leven van binnenuit komt. Corona is een gevaar dat van buiten komt. Als wij innerlijke en geestelijk voldoende sterk zijn, zal het ons geloof niet beschadigen.

Opnieuw beginnen na coronatijd. We begrijpen nu al een beetje wat dat betekent. Het stelt ons voor nieuwe problemen. Dat zal ook zo zijn in het pastoraat. Misschien moeten we sommige dingen wel anders gaan doen. Opnieuw beginnen is wel opnieuw beginnen.

Mede namens de vicarissen en andere medewerkers wens ik u een Zalig Kerstmis en een gezegend 2022.

+ Ron van den Hout
bisschop van Groningen – Leeuwarden

TITUS EN DE PAUS ZIJN VERRASSENDE VERWANT

'Het christendom begint ontroerend bescheiden', zegt Paul van Geest van Tilburg University. Hij herkent dit bij hedendaagse voortrekkers, zoals pater Karmeliet Titus Brandsma en paus Franciscus. Waarom maakt bescheiden begin zoveel indruk in de wereld?

spreek!

Tekst: Lammert de Hoop

Paul van Geest is als hoogleraar Kerk- en Theologiegeschiedenis regelmatig in het nieuws met commentaar op ontwikkelingen in de katholieke kerk. We spreken over 'opnieuw beginnen' als een thema van kerk en geloof.

Met Jezus van Nazareth begint het christelijk geloof als een vernieuwingsbeweging in het Jodendom die doorbreekt naar andere volken. Wat was hun 'succesfactor', als je dat zo mag zeggen?

"Het christendom begint ontroerend bescheiden. De Handelingen der Apostelen beschrijven een kleine kwetsbare groep van volgelingen in Jeruzalem. Ze verspreiden zich, zoals Joodse gemeenschappen, naar andere steden tot aan Rome toe. Vooral hun compromisloze geloofsovertuiging trok aan: Er is maar één God en dat is niet de Romeinse keizer. Het is ook een Drie-ene God: de Vader, de Zoon en de Heilige Geest. Ook Christus' lijden maakte diepe indruk: martelaren waren bereid te sterven voor hun geloof in navolging van hun Heer. Kerkvader

Tertullianus zei dan ook: 'Het bloed der martelaren is het zaad van de kerk.' Wervend was ook hun onderlinge band. De briefcultuur van apostel Paulus met christengemeenschappen creëerde een eerste 'corporate identity'. Welgestelden en burgers van aanzien traden toe. Keizer Constantijn verklaart in de 4e eeuw christenen tot 'geoorloofde godsdienst': een erkenning, zij het niet als staatsgodsdienst. Ze werden invloedrijk met bisschoppen als Ambrosius: belesen mensen die hoge sociale posities hadden bekleed. Om zich maatschappelijk te consolideren kozen christenen niet voor status of brood-en-spelen, maar voor investeren in ziekenzorg, weeshuizen en scholen. Ook dat viel op, conform het Evangeliewoord "Wat gij voor de minsten onder u gedaan hebt, hebt gij voor Mij gedaan." Je zag zelfs enige verchristelijking in Romeinse wetgeving. Slaven brandmerken in hun gezicht mocht niet meer, want een mens is geschapen naar het beeld van God dat je niet mag verwoesten. In de catacomben van San Callisto in Rome, waar christenen

woonden, vond men kleine grafjes, de zgn. loculi. Dat stimuleerde onder Romeinen het fakenews dat christenen kindmoordenaars waren. Het tegenovergestelde was waar. Elke Romeinse pater familias had wettelijk bij de geboorte van een ongewenst kind – bijvoorbeeld een bastaardkind of gehandicapt kind – één week de tijd om te beslissen of het in de familie bleef of werd gedood dan wel verstoten. Christenmoeders namen deze verstoten baby's op. Sommige stierven, vandaar de loculi. De anderen werden opgenomen in de christengemeenschap."

De kerk kent later ook vernieuwingsbewegingen. Wat ging er mis? En wat maakt sommige vernieuwers meer succesvol dan anderen?

"Tja, bisschoppen en kloosters kregen leengoederen. Grootgrondbezit maakte de kerk rijk. Scheidslijnen tussen wereldlijke en kerkelijke macht werden flinterdun. Dat riep reactie op: we moeten terug naar de armoede, de keus

Prof. Paul van Geest

voor kwetsbaren die Christus predikte. Bijvoorbeeld de Heilige Franciscus van Assisi kiest radicaal voor leven in armoede, zo begint de Franciscaner beweging en de zusters Clarissen. Ordes die nog altijd actief zijn. De wereld werd stedelijker en kapitalistischer. Bij vernieuwingsbewegingen als Franciscanen en Dominicanen, of later Jezuiten, zie je ook intellectueel élan. Maar wil je met succes veranderen dan moet je vooral IN de kerk blijven. De radicale Franciscus vroeg goedkeuring aan de paus voor zijn Franciscaner regel en kreeg dat. Zelfs de meest slechte paus, Paus Alexander VI, deed iets positiefs: hij keurde de orde van Ridders van het Heilig Graf goed met charitatieve en sociale doelen. Blijkbaar klopt het Vlaams spreekwoord 'de Heer schrijft op kromme regels recht'."

Maar komt vernieuwing en 'opnieuw beginnen' altijd van binnenuit?

"Nee, ook door invloed van buitenaf. Het Tweede Vaticaans concilie kwam door een tijdgeest die openheid en transparantie vroeg. Paus Franciscus is

de eerste paus die is opgegroeid in de geest van dit concilie. De erkenning van sexueel misbruikaffaires en het leed van slachtoffers komt ook door externe invloed. Bij ons aangepakt door de Commissie Deetman met een niet-katholieke voorzitter. Het is een reactie op kerkelijke doofpotcultuur ten koste van slachtoffers. Paus Franciscus' wonen in een eenvoudig appartement in plaats van het bisschoppelijk paleis is ook een publiek statement. Evenals zijn encycliek *Laudato Sí* over herstel van balans tussen economie en ecologie. Iedereen weet dat hij gelijk heeft met zijn waarschuwing tegen uitputting van de aarde als gemeenschappelijk huis en de kwalijke gevolgen voor arm-rijk tegenstellingen. Met de Anglicaanse aartsbisschop van Canterbury en de Oosters-orthoze patriarch Bartholomeus vormt hij een groene christelijke alliantie. Franciscus' encycliek *Fratelli Tutti* is een aanscherping van zijn sociale boodschap: Zie ook de mens die je niet kent als een broeder of zuster."

Paus Franciscus beslist mogelijk tot heiligverklaring van de Friese pater Karmeliet Titus Brandsma. Titus organiseerde geen vernieuwingsbeweging. Waardoor maakte hij indruk?

"Voor dit gesprek heb ik de rectorale rede van Titus in 1932 herlezen: zijn zorg over het verdwijnend 'Godsbegrip' in zijn tijd, en wat hij als alternatief ziet. Het heeft me echt geraakt! Zijn taal is wat archaisch, maar lees je het nog eens dan ontwaar je de krachtlijn die er onder zit en je ziet hoe eigentijds Titus is. In de geest van Augustinus zegt Titus twee dingen. Voor elk mens geldt: dieper dan je diepste ik is God; hoger dan je hoogste ik is God. Wij kunnen onszelf als mysterie niet vatten. In Titus' woorden: God woont in ieder mens; Gods mysterie weerspiegelt zich in elk individu. Je kunt iemand niet gelijkstellen met zijn functie, vermogen of komaf. Dat besef verklaart Titus' altijd milde omgang met mensen. Van gewone gelovigen en studenten tot de mishandelende kampbewaarder en

Paus Franciscus

pater Zalige Titus Brandsma

lijdende medegevangene. Wat Titus ook zegt is dat God NIET zit in de werken die wij maken. Of dat nu wetenschap, computernetwerken of politieke ideologie is. Daarom veroordeelt hij fascisme en anti-semitisme scherp. Mensen verklaren daar zichzelf tot God. Deze mens- en Godvisie is Titus' krachtbron in de omgang met anderen. Bij hem ging dat samen met journalistieke daadkracht om mensen te bereiken. Mystici zijn vaker begaafde zielen die heel bewust hun tijd waarnemen. Je zag het bij oud-VN secretaris Dag Hammarskjöld, maar ook bij een 15e eeuwse powerhouse als de Spaanse mystica en Karmelietes Theresa van Avila waar Titus van onder de indruk was. Wetenschappelijk is Titus niet uitzonderlijk, maar het serieus en studieuze Karmeliet zijn - niet gericht op status - paste goed bij zijn persoon. Bij het opkomend fascisme en verdwijnend godsbesef door secularisatie maakt hij keuzes waardoor hij boven zichzelf uitstijgt."

Paus Franciscus kijkt naar onze tijd en roept de wereld op tot ecologische bekering. Gelovigen vraagt hij mee te doen aan 'de synodale weg'. Is er verwantschap met Titus?

"De paus wil dat we de wereldkerk decentraal beleven; niet alleen naar boven kijken naar wat bisschoppen en de paus vinden. Zijn oproep mee te doen aan de synodale weg is een uitnodiging aan gelovigen met elkaar in gesprek te gaan om tot onderscheidend inzicht te komen. En deze boodschap dan uit te dragen in de wereld. Dat kerkelijk bedrijfsmodel staat Franciscus voor ogen. Ik zie bij Titus en Franciscus

verrassende overeenkomst in hun aandacht voor menswaardige, broederlijke en zusterlijke omgang. Bij de Wereldarmoededag heeft de paus het onlangs opnieuw verwoord. Drie dingen moeten ons handelen jegens de ander bepalen: nabij zijn, door medelijden bewogen zijn, met tederheid handelen. Precies dat zie je in alle getuigenissen over Titus' levenshouding. Mensen mag je niet labelen, want mensen weerspiegelen veel meer dan de som van hun delen. Titus is een rolmodel voor ons. Omdat hij, misschien zoals ook de eerste christenen, door bepaalde keuzes in alle bescheidenheid boven zichzelf is uitgestegen."

De volgende pagina (p.11) is een Knutselpagina glas-in-lood raam maken voor jong en oud. Gemaakt door Elise Janssen, van de Zalige Titusparochie, en Joep Coppes van parochie H. Franciscus van Assisi. Bekijk ook het YouTube filmpje van Elise: <https://youtu.be/vFryVpPXrDM>

KNUTSELPAGINA

Kerstproject:

Glas in lood met papier en olie

WAT HEB JE NODIG:

Een mooie tekening

Wasco krijt, stiften
of kleurpotloden

Slaolie

Watjes

Stuk (gekleurd) karton

Touwtje

STAP voor STAP

- Neem een mooie tekening die je graag met Kerstmis voor het raam wil hangen.
- Kleur de tekening in met wasco krijt (het kan ook met kleurpotloden of viltstiften)
- Als je klaar bent, wrijf dan de achterkant van het papier in met een watje met slaolie. Je zult zien dat het papier doorzichtig wordt.
- Laat de tekening drogen.
- Als je wilt kun je een lijst maken van een stuk stevig (gekleurd) karton.
- Maak een gaatje in de lijst en rijg er een touwtje door zodat je het glas in lood tekening voor het raam kunt hangen.
- Misschien moet je wel een dagje wachten voordat de tekening helemaal droog is.
- Lijm de tekening dan in de lijst en hang het voor het raam!

EXTRA HULP

- Tekeningen kunnen gedownload worden op de volgende website van het bisdom <https://bisdomgl.nl/jongeren/xx>
- Een korte filmpje met stap voor stap uitleg voor de kinderen is te hier te vinden. -> <https://youtu.be/vFryVpPXrDM>

NOORD GRONINGEN ALS MISSIONAIRE WERKELIJKHEID

spreek!

Tekst: Agda Wachter

De H. Liudgerparochie schreef een nieuw beleidsplan voor 2020-2024. De geloofsgemeenschap is als een huis met vier dynamische zuilen en zij weet zich geplaatst in een missionaire werkelijkheid. Wat betekent dit voor een parochie? Een gesprek met pastor Dorus Wubbels en vice-voorzitter Koos Poelma.

Pastor Wubbels is priester en missionaris van Mill Hill. Sinds half december 2018 is hij werkzaam in de H. Liudgerparochie. Een uitgestrekte parochie in het noorden van Groningen. Koos Poelma is sinds 2015 vicevoorzitter van parochiebestuur met de portefeuilles gebouwenbeheer en beheer begraafplaatsen. Ook is hij integraal verantwoordelijk. Eerder was hij bestuurslid van de parochie Maria ten Hemelopneming in Bedum die nu deel uitmaakt van de H. Liudger.

De H. Liudgerparochie.

Koos Poelma: "De H. Liudger is een parochie die in de afgelopen zes jaar is gegroeid in de samenwerking." "En een uitgestrekte parochie," vult pastor Wubbels aan. "De parochie kent veel agrariërs onder haar parochianen.

Binnen de parochiegrenzen bevinden zich veel bedrijven, zoals de Eemscentrale. Delfzijl is een havenstad en Appingedam is een oud stadje met stadsrechten. Wehe den Hoorn en Uithuizen zijn kleine, fijne gemeenschappen, Kloosterburen is een oude katholieke enclave en Bedum is een echt forensendorp van Groningen." Poelma: "De lokale gemeenschappen zijn levendige gemeenschappen vanuit hun eigen 'couleur locale'. Pastor Wubbels: "Vanaf 2000-2015 namen deze lokale gemeenschappen hun eigen gewoontes en tradities mee en brachten die in de H. Liudger parochie die in 2015 tot stand kwam. Wij vormen een gemeenschap van lokale gemeenschappen met hun eigen eigenheid. Zo vormt zich onze identiteit door participatie en

niet door isolatie. In Bedum tref je de invloeden aan vanuit de stad Groningen, ingebracht door de forens. Uithuizen wordt gevormd door tweede en derde generaties geïmmigreerde Nederlanders uit het zuiden en Zeeland. Kloosterburen en Wehe den Hoorn zijn traditioneler en kennen geen uitbreiding door woningbouw. Delfzijl is daarentegen weer lekker gekleurd. Daar zijn veel parochianen afkomstig uit het Caribisch gebied van de Kaapverdische Eilanden. Vanaf de oostelijke eilanden trokken bewoners naar Senegal, Portugal en naar Nederlandse havensteden zoals Rotterdam en Delfzijl. Eigenlijk past dit beeld van verscheidenheid prachtig bij onze patroonheilige, de Heilige Liudger, die als Fries rond 800 werd geboren en leefde in de nadagen van

Koos Poelma, vice-voorzitter H. Liudger parochie

de H. Bonifatius. Op 12-jarige leeftijd werd hij naar de kloosterschool in Utrecht gestuurd en vertrok later naar Engeland, om in York te gaan studeren bij een van de grootste geleerden uit die tijd Alcuinus. Liudger was ook vertrouwd met de Franken en Saksen. Hij had een open geest, was intercultureel georiënteerd en is zo een voorbeeld voor ons als parochie," vindt pastor Wubbels. Koos Poelma beaamt dit: "Onze parochie is veelkleurig en veelzijdig, maar ook kwetsbaar."

Welke uitdagingen zijn er in de toekomst?

"Deze kwetsbaarheid doordenken en handen en voeten geven is een van onze opdrachten," aldus Koos Poelma. "Wij deden als lokale gemeenschappen al heel veel gezamenlijk. Dus bij de bestuurlijke fusie in 2015 kon je spreken van een warme overdracht. Ons eerste jaar was een snuffeljaar, daarna brachten we meer uniformiteit in ons samenwerken en het pastorale team kon efficiënter werken. In 2019, vlak voor het coronajaar, liep ons beleidsplan af. Dat riep de vraag op 'wie zijn we nu eigenlijk?'

In het vinden van antwoorden op die vraag is de parochie-monitor een uitstekend hulpmiddel gebleken. (*) Waarom? Omdat we op basis van objectieve feiten prachtige bouwstenen aangereikt kregen voor het nieuwe beleidsplan 2020-2024. En dat gaat ook zeker helpen bij het gebouwenbeheerplan dat wij in opdracht van het bisdom komend jaar moeten ontwikkelen. Op basis van objectieve feiten over onze parochiegemeenschap, konden we heldere doelen formuleren en zicht houden op de financiën die hoort bij zo'n plan." Pastor Wubbels: "Heldere doelen is één, maar we formuleerden ook ons ideaal. Zo willen wij een missionaire parochie zijn met oog voor Jezus van Nazareth en zijn bevrijdende manier van leven en handelen."

De toekomst: waar gaan jullie aan werken om een vitale parochie te blijven?

Het nieuwe missionaire beleidsplan heeft als titel 'Oog voor elkaar'. Dat betekent: '...als gemeenschap van missionaire leerlingen van Jezus, in Noord Groningen oog hebben voor elkaar, door de Blijde Boodschap te

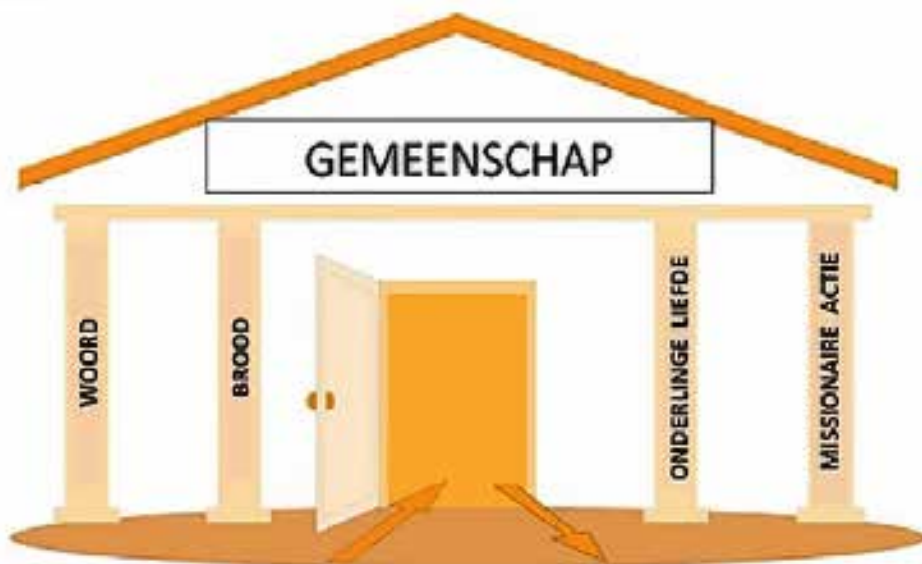
bespreken, te vieren en uit te dragen, met nadruk op het behoud van de aarde en zorg voor de armen. De parochie wordt gezien als het huis van de geloofsgemeenschap.'

Een belangrijke metafoor van het beleidsplan 2020-2024 is de 'huiskerk': verwijzend naar de eerste eeuwen van het christendom, voor de tijd dat er kerkgebouwen kwamen voor de groeiende gemeenschappen. Het beeld van het huis staat voor vier 'dynamische zuilen' onder het dak van de (parochie)gemeenschap: ruimte voor gesprek (woord), maaltijd (brood), tederheid (onderlinge liefde) en inzet (missionaire actie). Welke praktische keuzes passen hierbij? "Dat is een zoektocht," geeft Koos Poelma aan. "Welke feiten zijn er: dat is de 0-foto. Wat is er de afgelopen zeven jaar gebeurd? Dat is de 1-foto. Hoe objectiever hoe liever, en hoe concreter hoe beter! Zo heb je voor een gebouwen beheersplan feiten nodig; vanuit emotie kom je niet verder. Dat is geprobeerd te verwoorden in het beleidsplan. We leggen uit dat er koude stenen en warme stenen zijn. De koude stenen zijn gebouwen, maar de warme stenen zijn de mensen

Pastor Dorus Wubbels van de H. Liudger parochie

van de gemeenschap. Hoe mensen bij elkaar komen en gaan vieren, dat ligt in die toekomst besloten. De geloofsgemeenschap richt zich op mensen vanuit geloof, hoop en liefde. Ze is ook een plek voor de ontwikkeling van je talenten." Pastor Wubbels: "Toen Liudger in het noorden kwam was er geen christendom. Zijn instrument was hijzelf, zijn kennen en kunnen, maar ook zijn broosheid en onbeholpenheid. Dat was ook zo bij Bonifatius. Het instrument van Goed Nieuws ben je zelf, en zijn we samen. Maar wat we ook niet mogen vergeten is dat we voortbouwen op het werk van mijn voorganger pastoor Peter Wellen en collega pastoor Nellie Hamersma. Wij zijn broos en kwetsbaar, maar hebben vertrouwen in de toekomst, in God en in de mensen van onze geloofsgemeenschap. Het beleidsplan biedt ons houvast en concrete doelen om er mee aan de slag te gaan."

(*) De parochie-monitor is een sociaal-demografisch onderzoeksinstrument om sterke en zwakke kanten van de parochiegemeenschap in kaart te brengen als feitelijke basis voor een toekomstvisie. De monitor wordt door het bisdom mogelijk gemaakt en is bij een groeiend aantal parochies intussen gaande. Informatie: dienstverlener en kerkelijk opbouwwerker Johan Klaassen. E-mail j.klaassen@bisdomgl.nl.

“Het volk dat ronddwaalt in het donker, ziet een helder licht. Over hen die wonen in een land vol duisternis gaat een helder licht op.”

Jesaja 9 : 1

OPNIEUW BEGINNEN...?? WACHTEN OP LICHT AAN HET EIND VAN DE TUNNEL

Tekst: Magda de Groot, parochie H. Franciscus van Assisi

We spreken elkaar in het parochiehuis van Assen. Het Pakistaanse gezin Shayam, bestaande uit vader Sunny, moeder Susan en de zoons Sebastian en Shimon, woont ongeveer vier jaar in het AZC en bezoekt onze parochiekerk. Vanwege doodsb bedreiging vertrokken ze in 2014 abrupt uit de Pakistaanse hoofdstad Karachi. Het begin van een zwervend bestaan zonder vaste grond onder de voeten.

Moeder Susan spreekt een beetje Nederlands, goed Engels en Urdu, maar kan niet lezen en schrijven. De 5 % Christenen in Pakistan hebben een moeilijk bestaan en worden 'tsjoela' genoemd, zoiets als putjesschepper. De Pakistaanse meerderheid is moslim. Christenen worden gediscrimineerd en verdwijnen met regelmaat. Zoektochten leveren niets op. Er is geen steun van de overheid en er zijn geen eerlijke processen. Niemand die je helpt. "Het is ons vergaan zoals Asia Bibi," zeggen moeder en zoon Shayam. Asia was in 2009 wereldnieuws. De jonge moeder van vijf kinderen werd op grond van de Pakistaanse blasfemiewet in 2010 ter dood veroordeeld omdat ze de profeet Mohammed zou hebben beledigd.

Vluchtplan

Die dreiging hing ook het gezin Shayam boven het hoofd door een opmerking van Sebastian. De enige optie was vertrekken. Christenen in Karachi hebben vaak een Indiase achtergrond sinds de afscheiding van Pakistan in 1964. Van de familie Shayam is een tante doodgeschoten. Susans broer werd op 14-jarige leeftijd ontvoerd en vertelde bij terugkomst na drie jaar, dat hij gedwongen was moslim te worden. In 2014 hielp een priester de familie bij hun vluchtplan.

Aanvankelijk was dat naar Zweden waar ze echter terug moesten naar Pakistan. "Maar dat kon echt niet voor ons. We begrijpen dat er Europese regels zijn, maar er wordt hier niet

begrepen en gevoeld wat wij ervaren hebben. Wij kunnen echt niet terug!" Enkele Griekse en Afghaanse medevluchtelingen boden onderdak. Maar waar nu naar toe? Een huisaltaar, gebed en strootjes trekken uit drie opgerolde briefjes met Italië, Frankrijk, Nederland: "Jezus besliste Nederland voor ons," zegt moeder Susan.

Asielaanvraag

De baas van vader Sunny, een Zweedse bloemist, bood aan hun treintickets te betalen naar Amsterdam: € 900, - voor vier personen. Maar de kerk in Amsterdam kon niet helpen; de politie verwees hen door naar Ter Apel. Ook daar besliste de IND dat ze terug moesten naar Pakistan. Ze belandden in Nijmegen waar ze 18 maanden

Sebastian en Susan Shayam

ondergedoken hebben gezeten. Susans gezicht klaart op als ze vertelt hoe mooi de kerk daar was en hoe fijn ze zijn opgevangen. Ook in Brummen, waar ze een half jaar hebben gewoond, vonden ze het fantastisch.

Voor opnieuw een asielaanvraag werden ze naar Wassenaar gestuurd, tijdelijk in een vakantiehuisje. Ze hadden goede ervaringen met de Willibrordus parochie van Wassenaar en pastoor Michael Hagen, tegenwoordig plebaan van de kathedraal in Rotterdam. Net in Brummen deden ze vrijwilligerswerk en de kinderen gingen er naar school. Daarna volgde Assen waar ze in het AZC verblijven in afwachting van de uitspraak van de rechter, mogelijk in januari a.s. Vader Sunny die altijd alles regelde, heeft intussen twee keer een hartaanval gehad, gevolgd door drie keer een beroerte. Hij moet nu overal bij geholpen worden. Ze hebben hem nog niet durven vertellen over de op handen zijnde uitspraak; de spanning kan fataal.

Ziekenzalving

Plebaan Hagen, Marten van der Meer uit Katwijk, Joke Meijer(juriste)

en Erna Geurts uit Katwijk (vertrouwenspersoon) staan de familie al meer dan vier jaar bij. Vader Sunny ontving onlangs de ziekenzalving van plebaan Hagen in het ziekenhuis in Assen. Met Erna Geurts sprak hij op het Drenthe College met een docente over zoon Shimon en diens schooltoekomst, omdat het niet zo goed ging. Shimon heeft vervolgens hard gewerkt en is cum laude geslaagd. Hij doet een horeca opleiding en hoopt over twee jaar zijn diploma te halen. Het viertal probeert nu Sebastian te laten instromen op een ICT-opleiding. Hij krijgt momenteel ook psychiatrische hulp na zelfmoordpogingen. Sebastian voelt de verantwoordelijkheid om taken van zijn vader over te nemen, wat een zware druk op hem legt.

Ondanks een goede advocate is hun asiilverzoek al twee keer afgewezen. De zaak is overgedragen aan een Bredase advocaat gespecialiseerd in asielaanvragen. Alle stukken liggen bij de rechtbank. Na 8 jaar vlucht is het opnieuw afwachten. Ze wonen met vier mensen op een kamer, waarbij de vader continu zorg vereist. Een schrijnende leefsituatie. De

twee jongens zijn ondertussen geen kind meer. De steun van vader is weggefallen en mogelijkheden zonder verblijfsvergunning zijn beperkt. De gezondheid van Susan en de jongens gaat achteruit door spanning en ledigheid van het bestaan.

Toekomst?

De vraag naar de toekomst is pijnlijk.., er vloeien tranen bij Susan. Ze wil graag een opleiding in de zorg volgen. Maar dat vereist lezen en schrijven. Wekelijks bezoekt ze de vrouwenochtend in de Adventskerk van Assen, waar vrijwilligers haar helpen. Ook het viertal van de Augustinusparochie uit Wassenaar blijft de familie steunen.

Voor deze christelijke vluchtelingen is 'opnieuw beginnen' in ons land wachten op licht aan het eind van de tunnel.

STEMMEN UIT DE PAROCHIE

Verschillende parochiemedewerkers van de cursus Geloofscommunicatie werkten mee aan het thema 'Opnieuw beginnen' van deze Spreek! Zie elders in het blad. We verwijzen in dit artikel naar zes interviews in parochiebladen van december '21.

spreek!

Tekst: Lammert de Hoop

Kloosterling in gehoorzaamheid

Jitske Hettinga sprak met zuster Dorothea Brylak van de Duitse congregatie Maria Magdalena SMMP over haar begin als nieuwe pastoraal werker in Bolsward:

"In een week van stilte, verdieping en gebed had ik tijd om over mijn weg binnen de congregatie na te denken. Als algemeen econome en bestuurder was ik van binnen niet gelukkig. Bovendien had ik 24 jaar in Nederland geleefd, waar mijn hart was blijven hangen. Wat is dan je "gehoorzaamheid" als kloosterling? Het is dat je goed luistert naar jezelf en dat je in gesprek gaat met de overste. Twee bewegingen om samen te zoeken naar wat God van je wil. Want daar gaat het in mijn leven als kloosterling om. Steeds weer luisteren naar de stem van God."

Het interview verscheen in het parochieblad Titus van de Zalige Titus Brandsma parochie.

Zie: www.zaligetitusparochie.nl.

Missio ad gentes in Drenthe

Ton Kuis van de parochie Franciscus van Assisi sprak met priester Henyer Garcia Leon uit Venezuela (34), recent aangesteld als parochievicaris in Assen. Garcia is ook lid van de gemeenschap Neocatechumenale Weg die zich inzet voor missio ad gentes ('missie onder de volken'):

"Aanvankelijk wilde Henyer geneeskunde studeren om arts te worden. (...) Tijdens een pelgrimage van jongeren van Neocatechumenale gemeenschappen hoorde hij de roepstem van God. De verhalen en ervaring van een priester uit zijn thuisparochie op missie in China wekten het verlangen om priester te zijn (...), en zijn leven in dienst van de kerk te stellen in welk land ter wereld dan ook. In september 2005 werd hij bij loting naar het Grootseminarie Redemptoris Mater van bisdom Roermond gestuurd en kwam op 18-jarige leeftijd naar Nederland."

Het interview met Henyer Garcia de Leon staat in het parochieblad Tau van de Franciscus van Assisi parochie.

Mail redactie:

tau@franciscus-parochie.nl.

'Herder' als levenskeuze

Priester Bernard Buit van de Groningse Norbertus parochie begon dit jaar als pastoor in de Immanuel parochie in zuidoost Drenthe. Met Ada Görtz blikt hij terug op zijn loopbaan:

"Als verpleegkundige had ik bijzondere ontmoetingen met mensen en voelde ik een bijzondere aantrekkingskracht tot Jezus Christus, de goede Herder. Op de dialyse afdeling kwam telkens de vraag naar zingeving en zinvinding naar voren. (...) Ik besloot na gesprekken met de pastoor de priester- en diakenopleiding Bovendonk te volgen. Mijn laatste jaren als verpleegkundige werkte ik in het Scheper Ziekenhuis in Emmen. (...) Voor het ziekenhuis stond het beeld van de 'scheper': een herder. Het herder-zijn als priester trok mij altijd aan evenals het beeld van Jezus als de goede Herder."

Het artikel over pastoor Bernard Buit staat in het parochieblad Kijk op Immanuel van de Immanuel parochie.

Zie: www.immanuel-parochie.eu

Zelf opnieuw beginnen

Ingeborg Ensing van parochie H. Liudger vond in het woordenboek diverse betekenissen van opnieuw beginnen, zoals 'hervatten of 'met nieuwe ogen kijken'. Ook het beeld van de hortensia die bij warm weer in de herfst opnieuw gaat bloeien inspireerde haar terugblik:

"Thuis was ik niet gelovig opgevoed. Bij mijn schoonfamilie kwam ik in aanraking met het Katholieke geloof. Ik kwam in de kerk en vond het erg interessant, en ben gaan zingen in een koor. Ik voelde me er thuis, het voelde goed en veilig. Op een gegeven moment kwam ik thuis van een koorrepetitie en wist ik: "ik wil gedoopt worden." Op mijn 35ste ben ik gedoopt en begonnen met een nieuw gelovig leven, waar ik heel blij mee ben."

Het artikel van Ingeborg staat in het parochieblad De Vijfkracht van de H.Liudger parochie.

Zie: www.liudgerparochie.nl

Nieuw boerenbestaan

Anneke Aagtjens van de Pax Christi Parochie in noordoost Fryslân vroeg Frans en Elma van Rooyen naar 'opnieuw beginnen':

"Op onze boerderij is elk voorjaar eigenlijk een nieuw begin. Als alles weer begint te bloeien en te groeien is dat ook het startpunt van je bedrijf. Ingrijpend was 14 jaar geleden onze overstap als boer van Woerden naar Friesland. Het gaf ons de mogelijkheid door te gaan, terwijl we daar vast zaten en hadden moeten stoppen. (...) De kerk is daar veel groter, je wordt er niet gekend door pastores (...) Tijdens de ziekte van Frans tien jaar geleden merkten we hier aandacht. De kleinere gemeenschap zorgt daar voor en dat past ook beter bij ons."

Het gesprek met Frans en Elma van Rooyen staat in het parochieblad Bonemare van de Pax Christiparochie.

Zie: www.paxchristi.frl

Dorothea Brylak

Henyer Garcia Leon

Bernard Buit

EEN VERNIEUWDE BIJBELVERTALING...

spreek!

Tekst: Pastoor Koos Tolboom, H. Claraparochie

Op de Bijbel raakt een mens niet uitgekeken. Regelmatige lezers van dit dikke boek komen steeds weer nieuwe dingen tegen. Al zijn er ook genoeg belemmeringen: de verhalen zijn eeuwenoud en ademen een cultuur die de onze niet meer is. Bovendien wil je de Bijbel in hedendaags Nederlands lezen. Vandaar dat mensen telkens opnieuw bezig gaan met vertaling van eeuwenoude bronteksten.

In 2004 zag een nieuwe Bijbelvertaling (de NBV) het licht. Deze NBV moest dé nieuwe standaardbijbel voor het Nederlandse taalgebied worden, zowel Nederland als Vlaanderen. De vertaling was bepaald interkerkelijk en het was de bedoeling dat ze gebruikt ging worden in verschillende kerken en geloofsgemeenschappen. Wat de protestantse kerken betreft is dat goed gelukt. In onze rooms-katholieke kerk van Nederland bleven we m.i. hierin achter. Hierbij speelde – en speelt – een rol de tevredenheid die er is binnen de katholieke kerk van Nederland over de kwaliteit van de

Willibrordvertaling. Een bijbelvertaling die overigens al bijna een halve eeuw oud is...

Eerbiedshoofdletter

De Nieuwe Bijbelvertaling van 2004 werd – ik herinner het me nog goed – met veel tamtam uitgebracht. De presentatie was groots en kwam op televisie. Bekende Nederlanders vertelden in spotjes wat hun meest geliefde Bijbeltekst was. Het viel me op dat die teksten alleen maar uit het Oude Testament kwamen en dat de naam van Jezus ten gevolge daarvan nooit werd genoemd.

De NBV wilde een Bijbelvertaling zijn in goed en degelijk hedendaags Nederlands. Tegelijkertijd wilde ze trouw zijn aan de brontekst. Dit laatste betekent dat de NBV niet de bedoeling had een vrije vertaling te zijn. Gedurfd was dat de vertalers afscheid namen van de zogenaamde eerbiedshoofdletter. De woorden 'hij', 'hem' en 'zijn' die terugslaan op God of op Jezus werden in tegenstelling tot wat altijd gebruik was geweest, nu met een kleine letter geschreven. Ook werden nieuwe vertaalwoorden bedacht voor termen die tot dan onbevredigend werden vertaald. Een voorbeeld was

NBV 2021: Lucas 2:7 “....omdat voor hen geen plaats was in het gastenverblijf.”

het nieuwe woord ‘huidvraat’ voor melaatsheid. ‘Melaatsheid’ stond in eerdere vertalingen, maar medische wetenschappers zeiden al langer dat in Bijbelse tijden in het Nabije Oosten geen melaatsheid/lepra bestond. Op zoek dus naar een ander woord en ziedaar het woord ‘huidvraat’.

Verbeterde versie

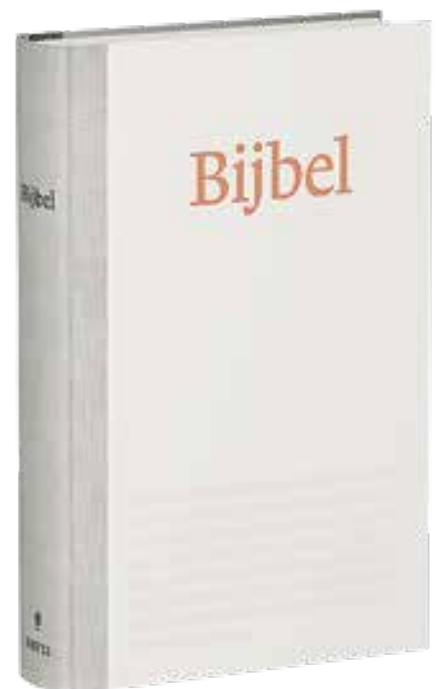
Natuurlijk was er veel kritiek op de NBV. Het Nederlands Bijbelgenootschap, dat verantwoordelijk was voor de vertaling, stond hiervoor open. Meteen zette men zich aan een herziening die een verbeterde versie moest opleveren. Woensdag 13 oktober jl. was het zover: het eerste exemplaar van de herziene NBV – de NBV21 – is aan koning Willem-Alexander aangeboden in de Grote Kerk te Den Haag. Maar liefst twaalfduizend verbeteringen zijn in de NBV21 terechtgekomen. U kunt zich voorstellen dat men al die jaren tussen 2004 en 2021 nodig had om de tekst van 2004 te verbeteren.

Sommige mensen zeiden wel eens tegen mij: ‘Ja, maar dat gaat toch alleen maar over details?’ Mijn reactie is dan: ‘Natuurlijk, dat klopt helemaal. Je denkt toch niet dat ‘met de Franse slag’ een goede Bijbelvertaling tot stand komt?’

‘Gastenverblijf’

Naar mijn mening is de NBV21 volwassener, meer afgewogen en ook wat minder gedurfd dan de versie van 2004. Het woord ‘huidvraat’ heeft weer het veld moeten ruimen en de eerbiedshoofdletter is gelukkig weer terug. De kribbe uit Lucas’ geboorteverhaal was al in 2004 een voederbak geworden en dat is zo gebleven. De herberg waarin geen plaats was voor Maria en Jozef en het pasgeboren kind werd in 2004 ‘het nachtverblijf van de stad’. Ook die vertaling heeft het niet gehouden. Nu lezen we: ‘...omdat er voor hen geen plaats was in het gastenverblijf.’ Vanaf half oktober heb ik al lange stukken uit de NBV21. Ik verbaas mij

positief over de gedegenheid van de vertaling en het natuurlijk taalgebruik. Hopelijk bent u zelf nieuwsgierig geworden. Ik daag u uit: ‘Neem, en lees!’

DE HEILIGE GEEST ALS GPS VAN DE KERK

Paus Franciscus vraagt alle bisdommen om gelovigen te raadplegen in voorbereiding op de bisschoppensynode in 2023. Hij hoopt op een wereldkerk die van anderen af 'opnieuw begint'. De Heilige Geest spreekt via pausen en bisschoppen, maar ook via 'geloofsgevoelige' gedoopten ('sensus fidei fidelium'). Luisterend naar traditie en tekenen van deze tijd. 'Communio, participatio en missio' leveren input op voor een bisschoppelijke synode in 2023. De 'synodale weg' ter voorbereiding wordt geleid door de Heilige Geest als GPS van de kerk.

Tekst: Lammert de Hoop

Net als elders in de wereld ging op 17 oktober jl. ook in dit bisdom deze 'synodale weg' van start met een speciale viering in de St. Jozefkathedraal onder leiding van de bisschop. Bij zijn oproep tot de synodale weg citeerde de paus de paus citeerde bij zijn oproep de Dominicaanse theoloog Yves Congar: "Het is niet nodig nog een kerk te

creëren, maar om een andere kerk te creëren." Volgens Franciscus betekent dat: "Laten we blijven terugkeren naar Gods eigen 'stijl' die nabijheid, mededogen en tedere liefde is. God heeft altijd zo gewerkt." Hij zoekt naar een kerk die zich niet afzijdig houdt van het leven, maar zich onderdompelt in de problemen en noden van vandaag. Een kerk die

'wonden verbindt en gebroken harten geneest met de balsem van God.' In deze visie bestaat de kerk uit alle gedoopten, verbonden door geloof en inzet voor de goede zaak. Kerk-zijn is een pelgrimstocht: onderweg zijn en in gesprek, van woestijn en slavernij tot het beloofde land. De synodale weg sluit daar bijdaarbij aan.

Bezinningsvragen

Van de tien bezinningsvragen voorgesteld door Rome, kozen de Nederlandse bisschoppen er drie voor de synodale weg in Nederland: (1) Vieren: Hoe kunnen gebed en liturgische viering ons 'op weg zijn' inspireren? Hoe bevorderen we actieve deelname van gelovigen aan liturgie en dagelijkse heiliging? (2) Missie: Hoe kan de kerk gedoopten motiveren voor missie van de kerk en dienst aan de samenleving? (3) Dialoog: Hoe is een cultuur van dialoog bevorderen: binnen het bisdom, tussen bisdommen en denominaties, tussen kerk en samenleving? Elk bisdom vat antwoorden samen in tien bladzijden, de Nederlandse bisschoppen integreren

SCHOLA CANTORUM
KOOR VAN DE SEMINARISTEN VAN HET BISDOM HAARLEM-AMSTERDAM
PRESENTEERT

KOM, IMMANUEL

GOD MET ONS TE ALLEN TIJDE
KERKLIEDEREN VOOR HET HELE JAAR

Bestel onze CD via onze website
www.willibrordseminarie.nl
Met uw bestelling steunt u onze opleiding
tot priester. Heel hartelijk dank!

€15
Cadeautip

vervolgens de inbreng van hun zeven bisdommen, waarna Europees bisschoppelijk overleg rapporteert aan het synodese Secretariaat in Rome.

Heilige Geest

De algemene bisschoppelijke synode in 2023 is raadgevend, het is geen parlement of besluitvormend orgaan. Niet lobbyen en argumenteren, maar dialoog en luisteren naar ieders inbreng staat centraal. Door alle gedoopten, gewone gelovigen, zich uit te laten spreken over de vragen van Rome luisteren de bisschoppen eerst naar wat er leeft aan de basis van de kerk. Klinkt mooi, maar hoe voer je een gesprek geleid door de Heilige Geest? Leken Dominicaan en dagvoorzitter van de Diocesane Pastorale Raad (DPR) Dominicus Kamsma heeft daar ideeën over. De DPR is een bisschoppelijk adviesorgaan van pastores en lekenvertegenwoordigers in parochies. Kamsma heeft een praktische handleiding voor elke gespreksbijeenkomst over de synodale weg. In cycli van 3 of 4 bijeenkomsten

staan de drie vragen van Rome centraal, waarbij bewaakt wordt dat in elke ronde het luisteren naar ieders inbreng centraal staat. Geen discussie maar gedachtenuitwisseling; gedeelde beelden en geloofservaringen worden als uitkomst samengevat. Gebed en lectio divina als schriftlezingmethode stimuleren inspiratie door de Heilige Geest als 'geestelijke GPS'. Dominicus ziet in de oproep tot de synodale weg een 'actuele

concretisering van gedachtegoed van het Tweede Vaticaans Concilie: "De insteek van dat concilie was onderzoek naar de tekenen van de tijd en dit interpreteren in het licht van het evangelie. Het ging er niet alleen om de kerk bij de tijd te brengen, maar vooral dat de kerk aansluiting vindt bij het dagelijks leven van mensen. Dat herken ik in de oproep van de synodale weg. Ik hoop dat de Heilige Geest ons inspireert en richting geeft."

CONTACTGROEP SYNODALE WEG

De contactgroep bestaat uit bisschop Ron van den Hout, vicaris Arjen Bultsma en DPR-dagvoorzitter Dominicus Kamsma. De Diocesane Pastorale Raad komt op 29 januari en 12 maart bijeen in bredere samenstelling. Samen met het Jongerenplatform, werkgroep Family Tour, gedelegeerden voor nieuwe bewegingen en emeriti, de Raad voor Economische Aangelegenheden, het Kapittel en dienstverleners van het bisdom. Het betreft dagbijekomsten met een bezinnend karakter; alleen op die wijze kan je naar de Geest luisteren. In januari a.s. verschijnt een Nieuwsbrief Synodale Weg die parochies de mogelijkheid biedt zelf ook synodale bijeenkomsten te organiseren. Uitkomsten daarvan worden meegenomen in het eindverslag van het bisdom, dat voor de zomervakantie klaar moet zijn voor verzending naar de Nederlandse bisschoppenconferentie.

DE GEEST WAAIT WAARHEEN HIJ WIL

Tekst: Piët van der Schoof

Met Kerstmis horen we nogal eens dat de komst van Jezus noodzakelijk was vanwege de slechte staat waarin het Jodendom verkeerde. Farizeeën zouden gelovigen overladen hebben met allerlei nutteloze regels en wetten, waardoor het Joodse geloof niet langer vernieuwde en als het ware versteend raakte. Een drastische make-over moest er dus van komen. Maar klopt dit wel?

spreek!

In Jezus' tijd leeft de overgrote meerderheid van de Joodse bevolking van de landbouw. Het is een riskant bestaan. Het land staat weliswaar als vooruitstrevend bekend en met name in Galilea, waar Jezus opgroeit, heerst een bescheiden welvaart. Toch komen misoogsten regelmatig voor met armoede en schulden als gevolg. Het land is onderworpen aan de Romeinse keizer, die zichzelf als eigenaar van de grond beschouwt. Dat is voor de Joden des te pijnlijker omdat God zelf het land aan hen gegeven heeft. Soms treedt er plotseling een onheilsprofeet op of een messias die het Joodse volk wil bevrijden van onderdrukking.

Huis van God

De Romeinen hebben de Joodse koning Herodes als vazal aangesteld. Er bestaan nauwe banden tussen zijn familie en de keizerlijke families in Rome. Herodes houdt de Judese samenleving stevig in zijn greep. Hij staat voor rust en orde en laat de zware belastingen op tijd innen. Hij werkt nauw samen met de conservatieve priesterklasse, de Sadduceeën, die verantwoordelijk zijn voor het functioneren van de heilige tempel in Jeruzalem. De hoge Raad van priesters, het Sanhedrin, laat regelmatig religieuze instructies uitgaan naar bevolking van het agrarische achterland. Onder andere over het vieren van religieuze feesten. Joden zijn erg gehecht aan hun tempel, het huis van God. Ze ondernemen bedevaarten naar het heiligdom en brengen er vele offers, zoals voor de vergeving van zonden.

Traditioneel en vernieuwend

Drie keer per jaar zijn er religieuze oogstfeesten om God te danken voor de opbrengsten van het land. Door te bidden, te offeren en religieuze voorschriften na te leven hopen ze dat God hen bijstaat in wisselende omstandigheden en dat de oogst zal meevallen. De tempel biedt van oudsher houvast aan gelovigen, die voelen dat hun bestaanszekerheid afhangt van hun band met het heiligdom. Dat wordt treffend weergegeven in het boek Deuteronomium 11:13-15: "En het zal geschieden: als jullie luisteren, echt luisteren naar mijn geboden... *dan geef Ik de regen van jullie land op zijn tijd, winterregen en lenteregen... en Ik geef gewas op je veld voor je vee en je zult eten en je verzadigen.*"

Ook buiten de tempel neemt het geloof een belangrijke plaats in. Er komen initiatieven van de grond om synagogen te stichten, geleid door plaatselijke gemeenschappen. Farizeeën bevorderen Bijbelstudie en brengen Bijbelse leefregels bij de tijd, zodat ze praktisch uitvoerbaar blijven. Ook nu nog is de bijdrage van de Farizeeën aan het Jodendom goed merkbaar. We kunnen zeggen dat ten tijde van Jezus vernieuwing en traditioneel geloof samen opgaan en dat er geen sprake is van verstarung.

Astrologisch

Jezus komt als Zoon van God met een heel urgente boodschap. Gods koninkrijk staat op het punt om aan te breken. Daarom moeten de

Joden met veel meer inzet Gods wil verwerkelijken, zoals het in de Bijbel is weergegeven. Jezus radicaliseert normen en waarden zoals naastenliefde en nederigheid. Je mag je vijand niet haten en behoort hem zelfs lief te hebben. Je moet niet drie keer vergeven maar altijd. Niet naar zekerheden streven en schatten verzamelen, maar op God vertrouwen. Wie Jezus volgt moet rekening houden met verlies van familie en zelfs voorbereid zijn op vervolging. Bij zijn prediking richt Jezus zich in de eerste plaats tot de Joden, maar die houden vast aan de manier van geloven waarmee ze vertrouwd zijn. Dat is een grote teleurstelling voor de eerste christenen. Toch blijven vernieuwingen niet uit; alleen anders dan verwacht. De evangelist Mattheüs geeft een hint in deze richting als hij beschrijft hoe magiërs uit het Oosten bijzondere tekenen aan de hemel waarnemen. Ze maken daar uit op dat er een Joodse koning is geboren. Hun astrologische houding wijst op de grote betekenis van Jezus voor de wereld.

'IN HET GELOOF HEB IK GEVONDEN WIE IK BEN'

Tekst: Egbert van der Werff, St. Martinusparochie Groningen

Mark van Dijk (37) woont met zijn vrouw Iris en twee zoontjes van 6 en 2 jaar in Bedum. Op Tweede Pinksterdag 1 juni 2020 zijn Mark en Iris in de Sint Jozefkathedraal te Groningen door doop en vormsel opgenomen in de katholieke kerk. Ook de beide zoontjes zijn toen gedoopt. Marks dagelijkse taak is huisvader, terwijl zijn vrouw kostwinner is. Sinds medio 2021 is hij secretaris van het parochiebestuur van de Sint Martinusparochie. Een persoonlijk verhaal over opnieuw beginnen door katholiek te worden.

Levensbeschouwelijke achtergrond

"Van huis uit heb ik geen levensbeschouwelijke achtergrond. In Zwolle zat ik van groep 4 tot 8 op een protestants-christelijke basisschool. Daarvan krijg je wel wat mee, zoals verhalen over Mozes en over Jezus. Het gebed was er een van de belangrijkste dingen. Jong leerde je praten met God en dat God over je schouder met je mee kijkt en met je mee leeft."

Christelijke wortels

"Eigenlijk kwam mijn zoeken naar geloof pas toen ik met mijn vriendin Iris, nu mijn vrouw, ons eerste kind kreeg. Je vraagt je als ouder af: 'Wat wil ik aan hen doorgeven?'. Toen onze oudste net drie was, en de wereld nogal tumultueus en losgeslagen leek, zag ik op YouTube een filmpje. Iemand zei: 'Als je normen en waarden niet uit de kerk haalt, waar haal je ze dan vandaan?' Dat

sloeg bij mij in als een bom. Ik vroeg me af: hoe zit het met de christelijke wortels van onze samenleving? Mijn vraag werd: 'Wat is dat, Kerk?' Dat wilde ik uitzoeken."

Samen ontdekken

"Het initiatief om naar de Jozefkathedraal te gaan kwam van mij. Daar ervoer ik een gevoel van thuiskomen. Iris werd nieuwsgierig en wilde wel eens mee. Na enkele keren

besloten we contact te leggen en de priester te vragen of hij ons meer wilde vertellen. Er volgde een periode waarin pastoor Wagenaar wekelijks met ons een persoonlijk catechesegesprek had. We raakten steeds meer gewend en bekender met de liturgie zoals die in de kathedraal gevierd wordt. Stapje voor stapje zag Iris mijn emotionele betrokkenheid en mijn spirituele ervaring. Zij volgde mij en groeide mee. Rationele bezwaren die we hadden, bleken genuanceerder dan we dachten. Het is niet slechts 'hel en verdoemenis'. We gingen lezen en leren: een catechismus, literatuur. We wilden ook de Bijbel van kaft tot kaft lezen. We spraken onderling heel veel over geloof en kerk. Samen kwamen we tot het besluit katholiek te worden."

Parochie activiteiten

"De mogelijkheid voor jonge gezinnen om aansluiting met anderen te vinden is lastig op dit moment. Een aanbod

van de parochie waar wij als jong gezin iets mee kunnen, is er eigenlijk niet. Daarnaast zijn de tijdstippen waarop iets gebeurt soms ook niet handig. Ook vielen vanwege corona lezingen en cursussen uit. Eigenlijk weten we niet of er veel andere jonge gezinnen zijn. De Martinus is een grote parochie met een heel divers bestand aan parochianen. We waren wel op zoek naar vriendschappen en nieuwe contacten, maar corona gooide roet in het eten."

Geborgen

"Bij de doop houdt het niet op. Je blijft je kennis en geloof verdiepen. Je bent een blijvende geloofsleerling. Alles wat met katholiek te maken heeft, wil ik leren kennen. Om zo een band te krijgen met een cultuur die al 2000 jaar bestaat.

Ik gun het mensen om te geloven. Het doet me verdriet dat zoveel mensen

niet weten hoe mooi dit geloof is en dat ze door de afleidingen in hun leven niet tot deze kern komen. De kerk vervult in mijn leven nu meerdere behoeftes: een intellectuele, een spirituele en een sociaal-emotionele. Ik kan het ook anders zeggen: ik ben verliefd geworden op het christendom, weet me geborgen in de katholieke kerk en haar sacramenten én geborgen bij God. In het geloof heb ik gevonden wie ik ben."

Dominic Brügemann

Foto: Alina Bonen

OPNIEUW BEGINNEN: GELOOFSTHEMA VAN ONS LEVEN

Tekst: Dominic Brugemann, parochie Heilige Drie-eenheid

Het kerstthema van Spreek! zet mij aan het denken. December is de maand van Kerstmis: het feest van de geboorte van onze Heer Jezus. Maar elke geboorte is ook een drempel: een stap in de ontwikkeling van een kind. Van volledige verzorging in de baarmoeder naar eigen verzorging met lucht en voedsel, voorlopig met hulp van de ouders.

Corona

Oplopende besmettingen door corona betekent dat de zorg het niet meer aan kan. Dat vraagt een nieuwe start: besmettingen tot staan brengen is een levensbehoefte van de samenleving. Behalve coronapatiënten zijn duizenden anderen op de wachtlijst terecht gekomen. Hun ziekte maakt behandeling noodzakelijk, maar ze moeten wachten in onzekerheid. De samenleving moet opnieuw ingericht, want er is nogal wat scheefgegroeid. Tegelijk wordt er gewerkt aan een nieuwe landsregering. Laten we hopen en bidden om bewindspersonen die eigenbelang, partijbelang en landsbelang goed onderscheiden, en daarnaar handelen. Laten we bidden om een volksvertegenwoordiging die het landsbelang voorop stelt naast respect voor collega's boven de individuele persoon.

Drempels

Na de pijn van geboorte krijgt elk mens in het leven te maken met drempels waar hij of zij overheen moet. Denk aan verhuizing vanwege

een andere baan of onverwacht onheil zoals Groningse aardbevingen. Een betrekking aanvaarden op een andere school betekent andere manieren van lesgeven, andere collega's en leerlingen. Of denk aan het overlijden van naaste familie, of zelfs een eigen kind. Het vraagt tijd voor verwerking om het een plaats te geven in je leven en opnieuw te beginnen.

Een drempel is ook verlies van je baan: je bent gedwongen het verlies te verwerken en je leven opnieuw in te richten. Hetzelfde speelt bij het besluit afscheid van je partner te nemen met alle gevolgen voor kinderen, huisvesting en financiën. Mogen we bidden voor hen dat ook zij de juiste keuze maken in wederzijdse belangen.

Koerswijziging

Drempels vragen bezinning op koerswijziging in ons bestaan: 'opnieuw beginnen'. Ons geloof in Jezus Christus, die ook met allerlei veranderingen te maken kreeg, kan helpen. Door onze gedachten naar Hem te verplaatsen en op Hem te vertrouwen. Dat kan in de stilte van

het gebed zoals ikzelf heb mogen ervaren.

Dominic Brügemann is lid van de werkgroep Diensten onder leiding van parochianen van de parochie H. Drie – eenheid te Meppel, Hoogeveen en Beilen.

Colofon

10e jaargang
Nummer 24 | December 2021

Redactie:

Bianca Domhof, Piet van der Schoof,
Agda Wachter, Lammert de Hoop
(hoofd- en eindredactie),
Marlies Bosch (eindredactie)

Fotografie:

Marlies Bosch

Coverfoto:

Marlies Bosch

Redactieadres:

Bisdom Groningen-Leeuwarden
Ubbo Emmiussingel 79,
9711 BG Groningen
tel. 050-4065888,
redactie@bisdomgl.nl
www.bisdomgl.nl

Vormgeving:

Rizzo Schouten

Opmaak en

advertentie-exploitatie:

Mediapalet BV, Heerenveen
tel. 0513-745020

Druk:

Veldhuis Media, Raalte

Abonnement:

SPREEK! Is een uitgave
van het bisdom
Groningen-Leeuwarden
en verschijnt vier maal
per jaar.

Jaarabonnement: € 15,00

Een abonnement kan elk
gewenst moment ingaan en
wordt automatisch verlengd.

Abonnementenadministratie:

v.bouwman@bisdomgl.nl
tel. 050-4065888

ISSN 2213-8560

Clemenskerk ramen: voor de brand

na de brand

OPNIEUW BEGINNEN, MET EEN DWAZE MOEDER EN PATER TITUS BRANDSMA

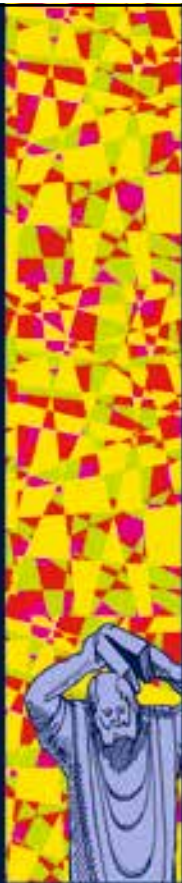
*Tekst: pastoor Peter van de Weide,
Diocesane Commissie Kerkinrichting en Kerkelijk Kunstbezit*

In de Paasvakantie van 1990 bezocht ik voor het eerst in mijn leven het eiland Ameland, samen met mijn ouders en Mien Dierkes. Ons eerste doel was een bezoek aan de St. Clemenskerk in Nes. Daar was men druk bezig met het plaatsen van twee glas-in-lood ramen, vervaardigd door het atelier W. Bogtman te Haarlem. Ze stelden een Argentijnse 'dwaze moeder' voor en de in 1985 zalig verklaarde Friese pater Titus Brandsma. Twee figuren bekend om hun strijd tegen onrecht en dictatuur.

Titus Brandsma (1881-1942) streed voor persvrijheid en was afgebeeld met een tekst of krant in zijn rechterhand, de linkerhand opgeheven alsof hij iets ging zeggen. Onder in het raam de zeedistel als symbool van Hem die dwars door het lijden heen vasthield aan zuivere Liefde, tevens symbool van het prikkeldraad van concentratiekamp Dachau waar Titus op 26 juli 1942 stierf. De 'dwaze moeder' in Argentijnse kleding was afgebeeld met een foto om haar hals. Dagelijks liepen deze vrouwen rond op het Plaza de Mayo in Buenos Aires om op te komen voor hun verdwenen kinderen tijdens het militair bewind van Argentinië (1976-1983). Ze kregen wereldwijd ongekende publiciteit.

In 1990 maakte ik zo de 'geboorte' van deze ramen mee, niet wetend dat op 5 februari 2013 deze met bijna de hele kerk door een vreselijke brand ten onder zouden gaan. Inmiddels is de St. Clemenskerk als een feniks uit haar as herrezen en staat ze als een wedergeborene te stralen als nooit te voren. Ook de gebrandschilderde ramen naar een nieuw ontwerp van Randolph Algera zijn terug. Er staan nu meerdere Dwaze Moeders afgebeeld, waaronder één die haar zoon terugkreeg, en opnieuw pater Titus met in zijn handen de brief van 31 december 1941 met de oproep van de RK kerk aan alle Nederlandse katholieke dagbladen om nee te zeggen tegen de Duitse verordening NSB-advertenties te plaatsen. Als je naar de ramen kijkt wordt je als vanzelf opgeroepen een nieuw begin met je leven te maken. Om te kiezen voor gerechtigheid en vrijheid van meningsuiting en geloofsovertuiging. Dingen die in de kiem bij het pasgeboren Kind van Bethlehem aanwezig zijn.

Alle begin is moeilijk maar als zelfs ramen terugkeren en blijven spreken..., hoe zit dat dan met ons mensen!

U kunt de verschillende fondsen (bijv. Fonds Diaconie, Fonds Kerkopbouw, Fonds Kadervorming) en activiteiten van het bisdom Groningen-Leeuwarden steunen door middel van een gift of via een periodieke bijdrage.

Deze (periodieke) giften zijn - onder voorwaarden - aftrekbaar van de belastingen: Het bisdom Groningen - Leeuwarden is namelijk aangemerkt als ANBI. Zeer de moeite waard, voor u én voor het bisdom!

Voor meer informatie neem contact op met het economaat van het bisdom.

Wilt u direct eenvoudig en veilig doneren? Gebruik onderstaande QR-code.

**Bisdom
Groningen
Leeuwarden**

HET MOMENT DAT AFSCHEID
NEMEN ONVERMIJDELIJK IS

UITVAARTZORG
BOERHAAVE

Stad en Ommeland

050 - 5255980

INFO@UITVAART-GRONINGEN.NL

Schrijf je in bij Uitvaartzorg Boerhaave voor een tegemoetkoming van €200 bij een uitvaart verzorgd door ons

RAAD

DE ADMINISTRatieve DIENSTVERLENERS

Op basis van een scherp geprijsd abonnement kunt u, als parochie, bij RAAD terecht voor alle administratieve en financieel-zakelijk aangelegenheden.

RAAD JOURE
S.T. Landman,
Westermarwei 1
8501 RA Joure
tel. (0513) 419 439
s.landman@planet.nl
www.raadjoure.nl

MariaBode

Katholiek nieuws 24 uur per dag actueel

www.mariabode.nl

Magazines en
boeken. Dat
kunnen we als
geen ander.

Hoe? Zie onze
vernieuwde
website.